

Näköala

TŠEKKIIN

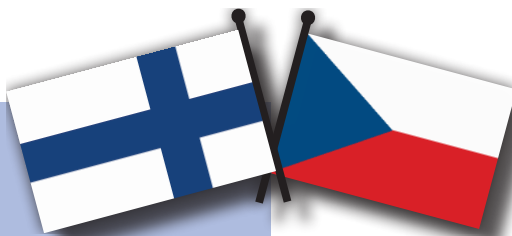
Suomi–Tšekki-seura ry:n julkaisu

I-2/2015

SUOMI-TŠEKKI- SEURA RY

kotisivut: www.suomi-tsekki-seura.fi
sähköposti: info@suomi-tsekki-seura.fi
seuran tilinumero:
Nordea 132330-109472
jäsenmaksu vuonna 2015: 25,00 euroa
55. vuosikerta

NÄKÖALA TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n virallinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1–2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille sekä yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:

Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:

Jari Aula
jariaula@hotmail.com

Lehden toimituskunta:

Jari Aula
Heikki Larmola
Petteri Peuranen

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Taitto: Teemu Sipilä

Kannen kuvat: Etukansi: Autohylly Mladá Boleslavissa Škoda-museossa/Petteri Peuranen
Takakansi: Pietarin ja Paavalin kirkon sivuovi koko komeudessaan Prahan Vyšehradissa/Petteri Peuranen

ISSN: 1459-420X

Painopaikka: Näkövammaisten Keskusliiton kirjapaino 2015

SISÄLTÖ

Puheenjohtajan palsta
Hanne Lempinen s. 3

Tšekkiläiset ajoneuvot osa 2:
Jawa, Tatra, Zetor, Škoda-raitiovaunut
Petteri Peuranen s. 4

Kielen tie sydämeen kävi koneiden kautta
Sirpa Seppälä s. 8

Prahan metroon neljä uutta asemaa
– muutos lentokenttäkuljetuksissa!
Petteri Peuranen s. 12

Ex-pääministeri Stanislav Gross kuollut
Petteri Peuranen s. 13

Tšekin syksy Utiskatsaus 2015
Jari Aula ja Petteri Peuranen s. 14

Songan Eurooppa-kerho Tšekinmaalla
Leena Aspegrén s. 17

Štěpán Rak konsertoi Suomessa
Jari Aula s. 20

Jakub Jan Ryba
– tuntematon joulumessun säveltäjä
Jari Aula s. 22

Joululeivonnaisia
Marjo Kauppinen s. 24

Totuus, oikeus, veljeys: Jan Hus ja hänen aikansa
Heikki Larmola s. 25

Seuran kuulumisia s. 30

TEEMME AUKTORISOITUJA KÄÄNNÖKSIÄ:

BLANKA LEMMETYINEN suomi-tšekki
b.lemmetyinen@elisanet.fi

JARI AULA tšekki-suomi
jariaula@gmail.com

Puheenjohtajan palsta

Ahoj vaan kaikille!

Čas letí jako bláznivý, kuten **Karel Gott** laulaa, aika lentää hullua tahtia! Vastahan me olimme yhdessä juhlimassa seuramme 20-vuotispäivää. Kiitos vielä kaikille mukana olleille, oli kaikin puolin onnistunut ilta. Juhlissa esillä olleet vanhojen valokuvien näyttely ”Elämää Tšekkoslovakiassa” sai valtavasti kiitosta, ja näyttely jäi suurlähetystön seinille muidenkin ihailtavaksi.

Sen jälkeen onkin ollut vähän hiljaiseloa. Eikä vähiten siitä syystä, että Suomen valtiolta ei enää avustusta saanut kuin muutama ystävyysseura, eikä meidän seuramme valitettavasti ollut yksi niistä. Siitä syystä rahkeemme riittivät tänä vuonna vain tähän yhteen lehteen. On harmillista, että yhdentyvässä maailmassa ystävyysseuratoiminnalta on vedetty valtiovallan taholta resursseja pois. Toivottavasti tällainen suuntaus ei jatku.

Kävikö joku kuuntelemassa kitarataiteilija **Štěpán Rakin** konserttia Helsingin Vanhalla kirkolla tai **Jana Hoffmannován** vierailuluentoa Helsingin yliopistolla syyskuussa? Rakin konsertista ja urasta on juttuakin tässä lehdessä (ss. 20–21).

Nyt tätä kirjoittaessani odotan jo mielenkiinnolla tämän viikon torstaita. Hallituksemme kokous on tällä kertaa kaikille jäsenillemme avoin, toivottavasti joku teistä uskaltautuu mukaan!

Marraskuussa järjestimme tšekkiläisen kirjallisuuden illan. Paikalla oli runsain määrin asiasta kiinnostuneita. Seuran pikkujoulut olivat juuri tämän lehden ilmestymisen aikoihin ravintola Vltavassa Helsingissä.

Matkamessut ovat taas tammikuussa 2016, ja meilläkin on siellä oma esitelypiste parin vuoden tauon jälkeen (tarkempaa tietoa seuran toiminnasta löytyy alkaen sivulta 30). Tulkaahan moikkaamaan!

Näiden jälkeen seuraava tapahtumamme onkin sitten jälleen vuosikokous. Kiinnostaisikohan juuri sinua tulla mukaan hallituksen toimintaan? Nähdään, seuratoverit!

Terkuin

Hanne

Tšekkiläiset ajoneuvot osa 2

JAWA, TATRA, ZETOR, ŠKODA-RAITIOVAUNUT

JAWA on tšekkiläinen, Suomessakin laajalti tunnettu ja arvostettu moottoripyörämerkki, jota valmistaa *Jawa Moto spol. s.r.o.* (rajavastuuyhtiö) Týnec nad Sázavoussa. Harva tietää kuitenkaan sen historiaa. Nykyinen yhtiö on muodostettu vuonna 1997 jatkamaan alkuperäisen, 1929 perustetun Jawa-yhtiön toimintaa moottoripyörien valmistajana.

František Janeček, böömiläinen insinööri ja ase-tehtailija alkoi 1929 valmistaa lisenssillä saksalaisia Wanderer-moottoripyöriä. Nimi Jawa tulee siis yhdistelmästä Janeček + Wanderer. Tehtaan ensimmäinen moottoripyörä oli *Jawa 500 OHV*, nelitahtinen kansiventtiilimalli. 1930-luvun loppupuolella eivät isot ja kalliit pyörät menneet riittävästi kaupaksi. Janeček toi vuonna 1932 markkinoille edullisemman, brittiläisellä Villiersin moottorilla varustetun kaksitahtisen mallin *Jawa 175*, joka olikin niin suuri menestys, että sitä valmistettiin vuoteen 1946 asti.

Jawan ensimmäinen, kokonaan omaa suunnittelua edustava malli, sivuventtiilinen *Jawa 350 SV* tuli markkinoille 1934. Mopediluokassa esiteltiin 1937 omintakeinen 100 kuutiosentin

Robot-malli, jonka nimi valittiin yleisökilpailun tuloksena, kunnianosoituksena **Karel Čapekin** R.U.R. -näytelmälle. Kyseisessä näytelmässä kirjailija käytti ensimmäistä kertaa maailmassa sanaa *robotti*, science fiction -näytelmän päähenkilöt kun olivat suurimmaksi osaksi robotteja. Mopedi-Robotia valmistettiin yhteensä 12 000 kappaletta.

Saksan miehitettyä Tšekkoslovakian maaliskuussa 1939 Jawa-tehtaan tuotanto ohjattiin asevarusteluun, ja moottoripyörien valmistus keskeytyi sodan ajaksi. Tuotekehittelyä kuitenkin jatkettiin salassa uusilta valtaapitäviltä. Perustaja-Janeček kuoli 1941, jolloin johtoon nousi hänen vanhin poikansa **František nuorempi**.

Jawa kansallistettiin 1945 ja yhdistettiin toiseen tunnettuun moottoripyörävalmistajaan *Čezetaan* (ČZ). Pariisin näyttelyssä 1946 esiteltiin kaksitahtinen 250 kuutiosentin *Perák* ('jousi'), joka oli tuolloin ainakin viisi vuotta edellä kilpailijoitaan. Pari vuotta myöhemmin myyntiin tuli suurempi (350cm³), Perákin runkoon rakennettu *Ogar*. Yhteensä em. malleja valmistettiin vuoteen 1956 mennessä 180 000 kappaletta.

Syksyllä 1953 esiteltiin tyypit 353 ja 354 (250 ja 350 cm³), jotka saivat lempinimen *Kývačka* ('hei-

luri') takaripustuksen keinuhaarukan vuoksi. Jawa toimitti myös suksilla varustetun erikoismallin Ruotsin armeijan käyttöön. Kývačkamallisarjaa valmistettiin eri versioina peräti 1 418 840 kappaletta. Vaikka nykymuotoinen tuotanto on lopetettu Tšekissä, niin kiinalainen *Dong Tian Enterprise Co.* valmistaa Hangzhoussa 353-mallin kopioita *Chang Jiang* -tuotemerkillä.

Vuonna 1959 Jawa patentoi automaattisen keskipakoskytkimen, jonka Honda sittemmin osti Cup-mopedia varten. Kytkin on edelleen käytössä Aasian markkinoilla myytävissä malleissa, esim. *Honda Wave*. Valtiojohtoinen suunnittelu ja SEV-maiden kiintiötuotantopolitiikka johtivat 1970- ja 80-luvuilla aiemman vilkkaan ja innovatiivisen tuotekehityksen taantumaan ja jälkeensä jääneisyyteen.

Viimeinen kaksitahtimallisto julkistettiin 1991 samettivallankumouksen jälkeen. EU-päästönormit pysäyttivät kaksitahtimallien myynnin EU:n alueella vuoden 2003 jälkeen.

TATRA – kuorma-autovalmistaja Kopřivnicestä

Ignác Šustala perusti perheyrityksen jo v. 1850 vaunujen ja kiesien valmistukseen. Vuonna 1853 nimeksi tuli *Ignatz Schustala & Comp.* Vähitellen yritys laajeni ja suuntautui uusien liikennemuo-
tojen tarpeisiin. Ensimmäiset (15 kpl) rautatie-
vaunut rakennettiin vuonna 1882. Schustala ja
kumppanit valmistivat ensimmäisten joukossa
Keski-Euroopassa henkilöauton (*Automobil Prä-
sident*) 1897, ja vuotta myöhemmin ensimmäisen
kuorma-auton. Vuonna 1890 yritys muuttui osa-
keyhtiöksi nimellä *Nesselsdorfer Wagenbau-Fab-
riks-Gesellschaft*, myöhemmin *Kopřivnická vozov-
ka a.s.* (osakeyhtiö) (1923–27) ja *Závody Tatra a.s.*
(1927–36). Ennen toista maailmansotaa ja kansal-
listamiseen asti (1936–46) yhtiön nimi oli *Ring-
hoffer Tatra a.s.* yhden osakkaansa (paroni **Hanuš
Ringhoffer**) mukaan. Tuotannossa oli edelleen
henkilö- ja kuorma-autoja sekä moottoroitu-
ja rautatievaunuja, lopulta myös lentokoneita.

Firman huomattavimpia toimijoita oli suunnit-
telija ja tekninen johtaja **Hans Ledwinka**, joka
oli yhtiön palveluksessa 1987–1945. Pian sodan
jälkeen yhtiö kansallistettiin ja Ringhofferin piti
väistyä. Kaikki tuotanto siirrettiin Tatran kan-
sallisen yhtiön nimiin (1946–85). Vaunutehtaat
(Česká Lípa, Kolín, Praha-Smíchov ja Studenka)
eriytettiin yrityksestä 1950, jolloin Tatra keskit-
tyi moottoriajoneuvoihin, moottoreihin ja niiden
varusteisiin. Vuodesta 1988 alkaen Tatra on ollut
teollisuuskombinaatti.

Kopřivnicen autotehdas keskittyi raskaiden
kuorma-autojen valmistukseen ja kylmän so-
dan myötä tuli tuotantoon mm. kolmiakselinen
Tatra 111. Osia tuotannosta siirrettiin Plzeňiin ja
Prahaan, mm. *Tatra 805*. Tatra sai käskyn kehittä-
tää ja valmistaa uusia luksus-limusiineja johta-
ville työntekijöille ja puoluevirkailijoille. Näin
Kopřivnicessä syntyi *Tatra 603* -limusiini. 1980-
ja 90-luvuilla tehtiin *Tatra 815* -kuorma-autoja
vuosittain noin 15 000 kappaletta. Valtion yri-
tysten kuponkiyksityistäminen ja erilaiset ulko-
maiset kumppanit (mm. *Iveco*, *Chrysler*, *Ruther-
ford*) eivät olleet onnistuneita ratkaisuja. Myös
Tšekkoslovakian jakautuminen aiheutti ongel-
mia, sillä *Tatra a.s.* omisti tuotantolaitoksia myös
Slovakiassa (Bánovce nad Bebravou ja Čadca),
missä osa teknologiasta sijaitsi. Laitoksista jou-
duttiin kuitenkin luopumaan ja järjestämään toi-
mintaa uudestaan. Tatran onnistui saada mer-
kittävä tilaus Yhdistyneiden Arabiemiraattien
armeijalta, 1000 kpl 8x8 *Liwa* -vaunuja. Johtaja-
na toimi 1990-luvulla **Ing. Peter A. Urban**.

Zetor

ZETOR, Brnon traktorinvalmistaja

Tatra oli amerikkalaisen *Terex Corporationin* 80,5% -enemmistöomistuksessa vuosina 2003–06, minkä jälkeen tilalle tuli 51%:n osuudella *Black River s.r.o.* (rajavastuuyhtiö) ja *Tatra Holdings s.r.o.* Maailman finanssikriisi aiheutti suuria ongelmia Tatralle, joskin niitä lievitti armeijan tilaus T810-vaunuista. Vuonna 2009 sovittiin yhteistyöstä amerikkalaisen *Navistar Defencen* kanssa, mutta lopulta siitä ei ollut pelastajaksi. Tatra a.s.:n toiminta päättyi 2010. Tehtaan toimintaa on jatkanut 2013 alkaen *Truck Development*, ja sittemmin *Tatra Trucks a.s.*, joka tuotti aloitusvuonnaan 763 kuorma-ajoneuvoa. Niistä kaksi kolmasosaa meni vientiin.

Tatra-merkillä ei ole valmistettu ainoastaan polttomoottorilla varustettuja kulkuneuvoja, vaan myös sähkömoottorilla toimivia vaunuja, johdinautoja ja raitiovaunuja. Maailmankuuluja T1, T2 ja T3 (yleisin) -raitiovaunu-malleja, joita valmistettiin Prahan Smíchovin-tehtaalla, on viety myös itäblokin ulkopuolelle. Vuonna 1963 Tatra sulautui ČKD-konsernin alaisuuteen.

Tatra on näkynyt myös Dakarin rallikilpailussa (maastoajoneuvomalleilla) menestyksellisesti ennen kaikkea legendaarisen **Karel Lopraisin** ansiosta: 19 starttia vuosina 1986–2006 ja niistä kuusi voittoa, neljä 2. sijaa ja kerran kolmantena maaliin. Vuonna 1994 Loprais sai Monsieur Dakar -arvonimen.

Tehdas aloitti metallivalimona 1864, se toimi lentokoneteollisuuden alihankkijana (mootto-reita ja niiden osia) vuosina 1939–45. *Flugzeugwerke*-tehtaaseen kuuluvana ja tuotannon luonteen vuoksi liittoutuneet pommittivat tehtaita ja tuhosivat niiden toimintaedellytykset.

Brnon tehtaalla on valmistettu traktoreita vuosina 1946–84 yhteensä 1,1 miljoonaa. Ulkomaanvienti oli vilkasta, myös Suomeen, jossa on tänä vuonna rekisteröitynä vielä 16417 eri-ikäistä Zetoria (kaiken kaikkiaan Suomessa oli vuonna 2008 rekisteröitynä 16417 Zetoria (357981:stä traktorista). Merkkioskollisten Zetor-kerhoja toimii etenkin Pohjanmaalla. Zetka-jengi Temmekselä oli Suomen ensimmäinen Zetor-kerho. Varhaisimmissa Zetoreissa oli nelitahtinen dieselmoottori. Zetoria pidettiin luotettavana, teknisesti edistyneenä ja hinnaltaan edullisena. Zetor Crystal -sarjaan kuuluva *Zetor 8011* esiteltiin 1968 ja sarjatuotannossa se oli 1971–84, Suomesakin niitä on edelleen käytössä.

Škoda tunnetaan myös raitiovaunuista

ŠKODA TRANSPORTATION a.s. (osakeyhtiö, Plzeň) on joukkoliikennevälineiden ja niiden komponenttien valmistukseen erikoistunut konenpajakonserni. Se työllistää yli 4000 henkeä, ja

sillä on kahdeksan tytäryhtiötä, mm. Venäjällä ja Unkarissa. Škoda-konsernin historia on laajemmin esitelty Näköala Tšekkiin -lehden numerossa 2/2014.

Vuonna 1859 perustettu yritys sai kesällä 2015 suomalaisen kiskokalustovalmistaja *Transtechin* (Oulun ja Kajaanin tehtaat) enemmistöomistukseensa. Kauppa auttaa Transtechin kasvua ja kansainvälistymistä, johon sillä yksin ei riittäisi tarpeeksi resursseja. Transtech on erikoistunut varsinkin vaativiin olosuhteisiin tarkoitettuun *Artic*-mallistoon. Škodalle Transtech tarjoaa puolestaan mahdollisuuden vankistaa asemaa Skandinavian markkinoilla. Škoda Transportation on ollut viime vuosina jo erittäin menestynyt vientimarkkinoilla.

Škodan valmistamista yleissähköveturi 109 E:stä on kaksi muunnelmaa, maksiminopeudeltaan 160 tai 200 km/h. Kaksikerroksiset moottorijunamallisto (tyypit 471, 575, 671, 675) on suunnattu paikallisliikennekäyttöön. Raitiovaunumalleista 15T on ollut käytössä jonkin aikaa. Nyt on esitelty matalalattiaiset 16 T ja 19 T. Erona niissä on se, että ensin mainittu kulkee vain yhteensuuntaan (se tarvitsee ”kääntösilmukan”) ja jälkimmäistä voi ohjata molemmista päistä. Mallistoon kuuluvat myös kolmiosiset erikoissovellukset *ForCity Prague* ja *ForCity Riga*, ilmeisesti myös Bratislavan uusimmassa kalustossa on näitä malleja.

Škodan metrovaunuja on Prahan lisäksi ainakin Kiiovassa, Kazanissa ja Pietarissa.

Škoda Transportation on kehittänyt VR:n toimeksiannosta dieseltoimisen *Dm12* -mallin 2- tai 3-vaunuisena, joka on tarkoitettu erityisesti kylmien olosuhteiden paikallisliikenteeseen. Suomessa näitä Škodan ”kiskobusseja” näkee usein hiljaisemmilla rataosuuksilla, missä *Intercity* tai *Pendolino* eivät liikennöi. Škodalta on toimitettu Slovakian rautateille kaksikerroksista vaunutyyppejä 951 lähiliikenteeseen. Perusparannetun *Em71*-tavaraveturimallin ja Prahan metrokalustouudistuksen lisäksi Škoda toimittaa perusparruspaketteja myös vanhempiin *Tatra T3*- ja muihin raitiovaunumalleihin.

Yritys valmistaa lisäksi matalalattiaisia 12- tai 18-metrisiä johdinautomalleja *24Tr*, *27Tr* ja *30Tr*. Lisäksi se tekee sähkömoottoreita raitiovaunuihin, metroihin, sähkövetureihin, johdinautoihin ja kaivostyökoneisiin. Tuotteisiin kuuluvat myös johdinautojen ja raideliikennevälineiden ohjausjärjestelmät.

Škoda Transportationilla on tytäryrityksiä Tšekissä Prahan lisäksi Ostravassa, Plzeňissä ja Šumperkissa. Venäjän Novosibirskissä tehdään komponentteja sekä Unkarin Budapestissä komponentteja ja johdinautoja. ■

Uusinta mallistoa edustava Škoda-raitiovaunu
Kuva: Petteri Peuranen

Kielen tie sydämeen kävi koneiden kautta

Teksti: Sirpa Seppälä

Kuvat: Tomi Lippa ja Nina Ahonen

VIERAITA kieliä ja raskaita kulkuneuvoja ei perinteisesti ole totuttu pitämään toisiinsa liittyvinä harrastuksina. Intohimoinen kiinnostus toiseen voi kuitenkin johdattaa toisen luo. Näin kävi pälkäneläiselle **Nina Ahoselle** ja salolaiselle **Tomi Lipalle**, joista toinen ryhtyi opiskelemaan tšekin kieltä Zetor-traktorien ja toinen Jawa-moottoripyörien takia.

Nina Ahosen tie tšekkoslovakialaisten traktorien ihmeelliseen maailmaan oli enemmän tai vähemmän sattumien summaa. Aviomiestä oli Zetor-kärpänen puraissut jo aikaisemmin ja perheeseen tuli kerhon lehti. Sieltä Nina löysi kuvan Zetor 15-traktorista ja kuvatekstistä maininnan, ettei niitä ollut Suomessa ainuttakaan. Hän tokaisi miehelleen ostavansa sellaisen, mikäli tämä vastoin vaimon kaikkia oletuksia moisen jostain onnistuisi löytämään. Ja mieshän löysi,

joten sanasta naista ja kauppoja hieromaan. Puolen vuoden hieronnan jälkeen vuoden 1949-vuosimallin menopeli oli Ahosilla ja toiset puoli vuotta myöhemmin niitä oli kaksi. Elettiin vuotta 2008. Nyt toinen on myyty, mutta sen sijaan tallista löytyy kaksi muuta vanhaa Zetoria, vuosilta 1956 ja 1957.

Tomi Lippa puolestaan oli tyypillinen pikkupoika, jonka sydän sykki päriseville ja kovaa kulkeville ajopeleille. Ensimmäisen motocross-pyöränsä Tomi sai 7-vuotiaana ja siitä se sitten lähti. Joku voisi sanoa, että lähti hivenen myös lapasesta, sillä nyt Tomilla on kokoelmissaan yhteensä vajaat kolmissenkymmentä moottoripyörää. Suurin osa tšekkoslovakialaisia Jawoja, mutta mahtuu joukkoon myös sekä itä- että länsisaksalaisia 1950- ja 1960-luvun pyöriä ja lisäksi muutama japanilainen seuraavalta vuosikymmeneltä.

Entisöintiä ja traktoriajelua kylillä

Vaikka sekä Ahosten Zetorit että Tomin Jawat ovat kunnioitettavan ikäisiä vanhuksia, sisältää harrastus paljon muutakin kuin omien museoesineiden ihastelua. Tomia kiinnostaa ennen kaikkea pyörien rassaaminen ja ensimmäinen oma Jawakin oli 14-vuotiaana romukasasta kokoon kursittu. Runko löytyi yhdestä naapurista, moottori toisesta ja näistä palasista sitten kasattiin toimiva menopeli. Rakentelijatyypiksi itseään kuvaava Tomi nauttii oman käden jälkien näkemisestä sekä usein haastavastakin osien etsimisestä.

Ninan harrastaminen on luonteeltaan sosiaalisempaa. Tällä hetkellä perheen Zetoreista yksikään ei ole ajokuntoinen, mutta kun sellaisia vielä tallista löytyi, viihtyi Nina loistavasti tien päällä. Itse hän kuvaa hienoksi tunteeksi päräyttelyä kylän raitilla, missä erikoisella kulkuneuvolla sai taatusti päät kääntymään ja juttuseuraa pysähdyksillä. Nuoriso ihmetteli entisaikojen koneita ja vanhempi väestö intoutui muistelemaan omia peltotöitä Zetorin pukilla.

Kynnön MM-kisoja ja lehmänmahakeittoa

Sekä Nina että Tomi ovat mukana myös alan harrastuskerhoissa. Ahosten oma yhdistys on vuonna 2006 perustettu Tyrwään seudun zetoristit, mutta Zetor-kerhoja on Suomessa useita. Tyrvääläisten päätapahtuma on Sastamalan Roismalassa vuosittain järjestettävä Zetor-kynnön MM-kilpailu, mutta pääasiasa kerhon väen kanssa tehdään ajoretkiä lähelle ja kauas. Ninan tekemät pisimmät kotimaan reissut ovat suuntautuneet Nauvoon ja Tuuriin, joskin iso osa matkasta kului lavettikyydillä ja traktoreilla päristeltiin vasta lähempänä itse retkikohteita. Ensi kesänä on kuitenkin suunnitelmissa hurruuttelu Vammalasta Rovaniemelle, traktorin selässä koko matka.

Kerholaiset näyttävät ajopeleilleen myös muuta maailmaa, mukaan lukien luonnollisesti niiden oma synnyinmaa. Nina on käynyt Zetoreineen Tšekissä vuonna 2010, joskaan todellisuus paikan päällä ei aivan vastannut tapahtuman ennakkomainontaa. Suuren luokan moottorifestivaalin sijaan paikalla oli kymmenkunta Zetoria, joilla ajettiin rantapuistoon juomaan olutta ja syömään lehmänmahakeittoa.

Kansainvälisiä kokoontumisajoja ja varaosanhakua ulkomailta

Tomi kuuluu vuonna 1982 perustettuun Jawasakki ry-nimiseen kerhoon, jolla on niin ikään monipuolista toimintaa. Pääasiassa Jawoillakin toki ajellaan, lähellä ja kaukana. Päätapahtuma on kerran vuodessa jossaain päin Suomea järjestettävät kokoontumisajot, mutta paikallisia ajoja järjestetään eri puolilla maata jatkuvasti. Myös tekniikka, varaosat, entisöintikikat sekä ostaminen ja myyminen ovat luonnollisesti tärkeä osa

harrastusta ja tätä tarkoitusta varten järjestävät eri aluekerhot omia Rompepäiviään.

Jawa-harrastajilla on zetoristien tapaan myös kansainvälistä toimintaa. Vuotuisissa kokoontumisajoissa on ollut vieraita muun muassa Ruotsista, Norjasta, Virosta, Latviasta, Puolasta, Saksasta, Venäjältä ja muutaman kerran jopa pyörien maanmiehiä Tšekistä. Tomi itse ei ole ulkomaisiin kokoontumisajoihin osallistunut, mutta varaosien perässä hän on matkustellut sekä Virossa että pääkallonpaikoilla Tšekissä ja Slovakiassa. Tomin sydäntä lähinnä onkin entisöinti, jossa riittää uutta ja innostavaa opittavaa loputtomiin.

Kielitaito tarpeen niin huvissa kuin hyödyssäkin

Koneet myös johdattivat molemmat koneharrastajat tšekin kielen opintojen pariin. Nina halusi kommunikoida paremmin tšekkiläisten Zetor-harrastajien kanssa, joista monet olivat iäkkäitä, eivätkä puhuneet englantia. Lisäksi hän halusi kyetä lukemaan alan tekstejä. Niinpä hän hakeutui Helsingissä toimivan Kalliolan kansalaisopiston kurssille etäopiskelijaksi ja opiskeli varsin ahkerasti kaksi lukuvuotta. Sitten Ahosille tuli kaksijalkaista perheenisäystä ja opinnot siirrettiin toistaiseksi sivuun rauhallisempia aikoja odottamaan.

Tomi puolestaan tarvitsee vieraiden kielten taitoa ennen kaikkea moottoripyörien ja varaosien hankintaan sekä erilaisiin huolto- ja entisöintiohjeisiin. Tästä syystä hän on aikaisemmin opiskellut muun muassa saksaa. Tšekin kielen opinnot hän aloitti vuosi sitten Kalliolan kansalaisopistossa ja into on ilmeinen, sillä Tomi jaksaa ajaa viikoittain Salosta kielikurssille Helsinkiin. Myös oppimistulos on erinomainen, joten pikapuoliin Tomi hoiatane koneiden ja osien ostot sujuvasti paikallisella kielellä.

Ääni parasta ja ruosteinen rauta rakasta periytyvässä harrastuksessa

Mitä sitten ovat Zetor ja Jawa, jotka näin perusteellisesti ovat vieneet Ninan ja Tomin sydämet ja mikä niissä oikein viehättää?

Nykyisin slovakialaisessa omistuksessa oleva Zetor syntyi ja toimii edelleen Brnon kaupungissa Määrissä, missä tehdas aloitti vuonna 1864 metallivalimona. Toisen maailmansodan ja natsimiehityksen aikana siellä valmistettiin saksalaisten lentokoneiden osia ja traktoreiden valmistus aloitettiin vuonna 1946. Luotettavina, edullisina ja teknisesti edistyksellisinä pidetyistä koneista tuli yksi Tšekkoslovakian merkittävimmistä vientituotteista. Edistyksellisyys ei liene pelkkä mainoslause, sillä Zetor valmisti ensimmäisenä maailmassa lämmitettyjä kuljetajankoppeja.

Samantapainen historia on myös vuonna 1929 päivänvalon nähneellä Jawalla. Sen perusti böömiläinen insinööri ja asetehtailija **František Janáček**, joka alkoi valmistaa lisenssillä saksalaisia Wanderer-moottoripyöriä. Ne hän nimesi Jawaksi oman sukunimensä ja tuotteiden alkuperäisen nimen ensimmäiset tavut yhdistämällä. Toisen maailmansodan aikana Jawakin otettiin nat-

sien käyttöön ja sen tuotanto ohjattiin asevarusteluun. Moottoripyörien tuotekehitys jatkui kuitenkin salassa. Sodan jälkeen yritys kansallistettiin ja yhdistettiin toiseen merkittävään moottoripyörävalmistajaan Čezetaan (ČZ). Aikaisempien yhtiöiden toimintaa jatkaa vuonna 1997 perustettu Jawa Moto spol. s.r.o.-niminen yritys, joka edelleen valmistaa moottoripyöriä tuotantolaitoksessaan Týnec nad Sázavoussa Prahan lähellä.

Sekä Ninasta että Tomista parasta koneissa on niiden ääni, joka niissä kummassakin on täysin omanlaisensa. Niin Zetorin kuin Jawankin erottaa jo kaukaa persoonallisesta äänestään, joka Tomin mukaan etenkin Jawa 500cc-mallissa on kuin luotu suomalaisille. Lisäksi Tomia miellyttää vanhojen Jawojen teollinen muotoilu ja Ninaa taas kiehtoo ruosteinen rauta, jossa on historian siipien havinaa.

Kummankin kohdalla harrastus on myös selvästi periytyvä. Tomin isällä oli nuorena tuliterä siniharmaa vuoden 1960 Jawa, mistä kuulluilla tarinoilla oli osansa pojan kiinnostuksen syntyyn. Nina taas on siirtänyt innostuksen seuraavalle sukupolvelle. Ahosten 3-vuotiaalla Mauno-pojalla on myös ikioma Zetorinsa. Isän tekemässä pienoiszetorissa on sähköskootterin moottori ja huippunopeus 7 km/h. Toistaiseksi tämä menopeli toimii tandem-periaatteella eli perässä kävelijä säätelee takana olevaa käsikaasua ja itse kuljettaja voi keskittyä ohjaamiseen.

Ehkäpä Nina ja Tomi istuttavat seuraavaan sukupolveen myös kiinnostuksen tšekin kieltä kohtaan. Toivossa on ainakin allekirjoittaneen opettajan hyvä elää. ■

PRAHAN METROON NELJÄ UUTTA ASEMAA – MUUTOS LENTOKENTTÄKULJETUKSISSA!

Teksti ja kuvat: Petteri Peuranen

PÄÄSIÄISMAANANTAINA 6.4.2015 Prahan pormestari **Adriana Krnáčová** (ANO) ja pääministeri **Bohuslav Sobotka** (ČSSD) vihkivät metron A-linjalla neljä uutta asemaa Dejvickálta länteen: Bořislavka, Nádraží Veleslavín, Petřiny ja Nemocnice Motol. Kaikissa Prahan opaskirjoissa ei ole bussilinjaa 119 koskevaa merkittävää muutosta vielä huomioitu. Koska Dejvická ei ole enää A-linjan pääteasema, ei perinteinen lentokenttäbussi 119 aja sinne asti, vaan vaihto metroon tai bussiin tapahtuu Nádraží Veleslavínin pysäkillä! Asiassa on useita positiivisia puolia: matka-aika usein täyteenahdetussa 119:ssä lyhenee huomattavasti eli 15–20 minuuttiin (aiemmin Letište Václava Havla/Ruzyně–Dejvická 35–45 min.). Veleslavínin pysäkkilaituri on selkeä (ilman kadunylitystä; bussi tulee ja lähtee samasta kohdasta) aivan metron sisäänkäynnin vierestä, metromatka kestää vain 5 min. Dejvickälle, josta ilman vaihtoa eteenpäin (esim. Náměstí Míruille noin 13 min). Toinen vaihtoehto Prahaan saavuttaessa on käyttää Airport Express -bussia (60 kruunua, lippu kuljettajalta) päärautatieasemalle (Hlavní nádraží) noin puolessa tunnissa, mikäli on jatkamassa matkaa junalla tai menossa jonnekin C-linjan varrelle.

Metron A-linjan jatkaminen oli ollut suunnitelmassa kauan (”samettierosta” eli nykyisen Tšekin tasavallan synnystä 1993 alkaen), mutta tunnelien louhinta alkoi vasta tammikuussa 2010, joten kesti reilut viisi vuotta, ennen kuin uusi, 6134 kilometriä pitkä osuus saatiin palvelemaan kaupunkilaisia ja turisteja. Kaikki uudet

asetat ovat esteettömiä ja edustavat modernia suunnittelua. Aikataulun mukaan pisin osuus, kolme minuuttia, on Dejvická–Bořislavka, siitä eteenpäin asemavälit kestävät pari minuuttia (Motoliin 9 min).

Pääteasema Nemocnice Motol sijaitsee suuren sairaala-alueen laidalla ja on laiturialueen lasikaton ansiosta valoisiin. Petřinyin aseman sisäänkäynti sijaitsee Brunclíkova-kadulla ostoskeskuksen takana, Sídliště Petřiny -raitiovaunujen 1, 18 (yölinja 56) päätepysäkin tuntumassa, eikä Obora Hvězda -linnoituskaan ole kaukana. Nádraží Veleslavín sijaitsee Evropská-väylän puolivälissä samannimisen rautatieaseman vieressä. Raitiovaunut 20, 26 ja 51 menevät siitä Divoká Šárkalle. Bořislavka sijaitsee Evropskán ja Horoměřická-kadun risteyksessä (kaupunginosien Vokovice ja Dejvice välissä). ■

Ex-pääministeri Stanislav Gross kuollut

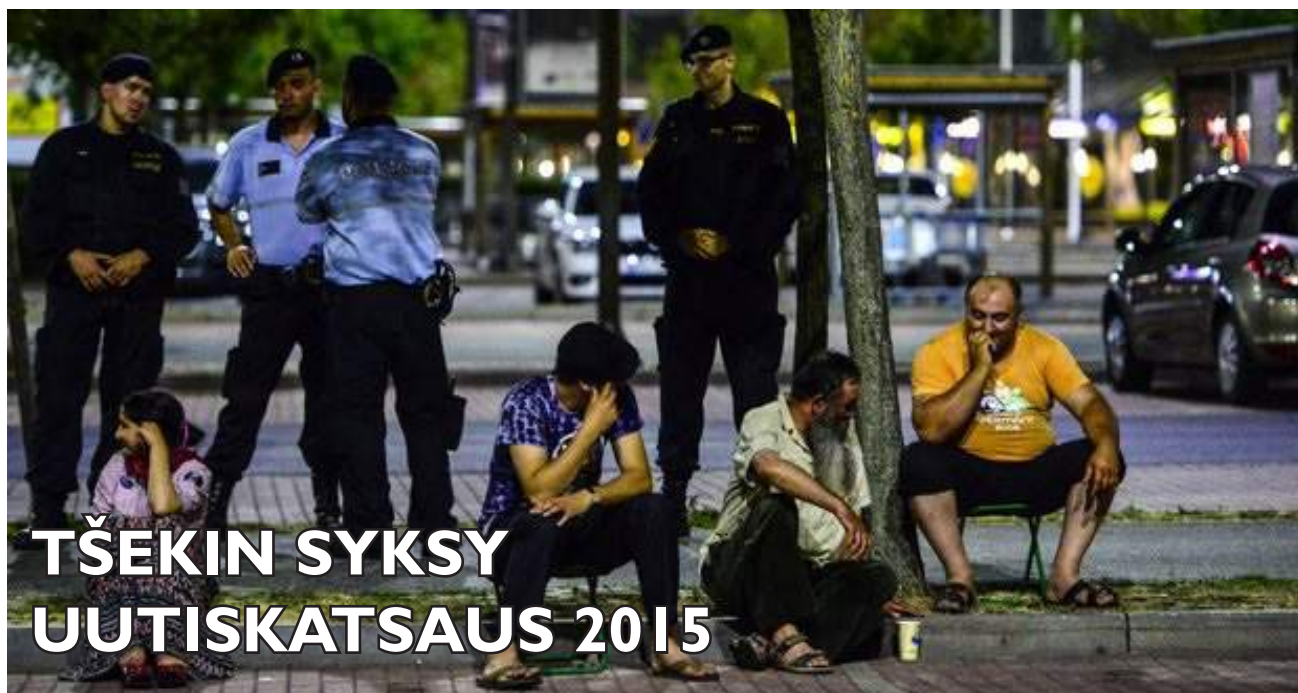
Stanislav Gross.

TŠEKin ENTINEN pääministeri **Stanislav Gross** (ČSSD) kuoli 16. huhtikuuta 2015 ALS-sairauden uuvuttamana 45-vuotiaana. Hän oli syntynyt Prahassa 30. lokakuuta 1969. Tšekin rautateillä veturinkuljettajaharjoittelijana työskennellyt Gross liittyi Sosiaalidemokraattiseen puolueeseen samettivallankumouksen jälkeen 1989 ja parlamenttiin hän pääsi Tšekkoslovakian-ajan viimeisissä vaaleissa 1992. Gross sai lakiopintonsa päätökseen ja saavutti akateemisen JuDr.-oppiarvon vuonna 1999.

Huhtikuussa 2000 Grossista tuli **Miloš Zemanin** johtaman hallituksen sisäministeri. Hän jatkoi sisäministerinä myös seuraavien vaalien jälkeen **Vladimír Špidlan** hallituksessa varapääministerinä. Grossin suosio sisäministerinä säilyi korkealla, vaikka hän joutui lukuisten skandaalien pyöritykseen poliisiasioissa. Lisäksi korkeimpien viranomaisten korruptio, hämäret liiketoimet ja kyvyttömyys selvittää Tšekissä tapahtuneita sarjamurhia voimistivat kritiikkiä häntä kohtaan. Syytöksiä esitettiin myös ystävien nimitämisestä valtionyhtiöiden johtoon ja salaisen poliisin käyttämisestä omien poliittisten pyrkimysten edistämiseen.

Tšekin ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa 2004 ČSSD hävisi pahasti, minkä seurauksena pääministeri Špidla joutui eroamaan ja näin Stanislav Grossista tuli pääministeri 34-vuotiaana. Grossin tavoitteena oli uudistaa ČSSD Britannian **Tony Blairin** mallien mukaan. Suunnitelmat eivät kuitenkaan onnistuneet, sillä puolue hävisi myös paikallis- ja ylähuoneen vaalit. Skandaalitkaan eivät jättäneet Grossia rauhaan. Uusia epäselvyyksiä valtion yritysten yksityistämisessä, tiedustelupalvelun jäsenten suosimista työhönotossa, poliisin lahjontaa, rahanpesuepäilyjä ym. tuli julki tasaiseen tahtiin. Huhtikuun lopulla 2005 tilanne oli niin tukala, että Gross viimein erosi pääministerin paikalta, ja syyskuussa myös ČSSD:n johdosta. Uudeksi pääministeriksi tuli **Jiří Paroubek**.

Viimeiset elinvuotensa Gross pysytteli poissa julkisuudesta, koska sairasti parantumatonta ALSia. ■

Pakolaiskriisin tiimoilta

Tšekin tasavalta on joutunut törmäyskurssille EU:n kanssa pakolaiskriisissä. Visegrad-ryhmän maat Puola, Tšekki, Slovakia ja Unkari ovat nikotelleet ja osa niistä on yksiselitteisesti kieltäytynyt hyväksymästä 120 000 pakolaisen kiintiösopimusta. Tšekin pääministeri **Bohuslav Sobotka** (ČSSD) huomauttaa, että EU:n kiintiökeskustelu on vain ongelmien kiertämistä, sillä kriisin ydin on tilanne pakolaisten lähtömaisissa, kuten Syyriassa ja Libyassa. Visegrad-maat ovat yhteisen julkilausuman mukaan valmiit antamaan asiantuntija-apua ja noudattamaan Schengen-sopimuksen mukaista rajavalvontaa sekä lisäämään ihmiskuljetusta estäviä toimia ja tukemaan ISIS:in vastaista taistelua. Sobotkan mukaan pakolaisiongelma on koko Eurooppaa kosettava, mikä vaatii EU:n tasolla nopeita ja yhteisiä päätöksiä. ■

(Tšekin Radion uutiset 4.–5.9.)

Tšekin ja Slovakian sisäministerit **Milan Chovanec** (ČSSD) ja **Robert Kaliňák** (SMER–sosiaalidemokraatit) ovat toistaneet maidensa kannat olla hyväksymättä maakohtaisia pakolaiskiintiöitä. Niillä ei heidän mielestään ole mitään merkitystä, sillä pakolaiset jatkavat kuitenkin halua miinsa kohdemailhin. Chovanecin mukaan ei ole tietoa, miten kiintiöihin on päädytty ja kuinka Tšekin ja Slovakian rajavalvontaviranomaiset

kestäisivät tilanteen. Myös Kaliňák vastustaa kiintiöitä. Kumpikin sisäministeri lähtee siitä, että Schengen-rajaa on vartioitava ja ihmiskuljettajia on vastustettava. Myöskään heidän laivojensa upottaminen ei ole poissuljettua. Euroopan pitäisi sisäministereiden mukaan osallistua pakolaisten lähtömaiden olojen vakauttamiseen. ■

(Tšekin Radion uutiset 4.–5.9.)

Tšekin ex-presidentti **Václav Klaus** allekirjoitti ensimmäisenä maahanmuuttovastaisen vastalausekirjelmän. Syyskuun alussa esitelty kansalaisadressi peräänkuuluttaa Tšekin tasavallan hallitukselta sisäisen turvallisuuden ja valtakunnan rajojen koskemattomuuden turvaamista kaikin keinoin, mukaan lukien poliisin ja armeijan käyttäminen. Hän vetoaa myös pakolaiskiintiöiden hylkäämisen puolesta. Mahdollisista muutoksista pakolaistaloudessa pitäisi järjestää kansanäänestys tai ennenaikaiset parlamenttivaalit. Klaus pitää EU:n ehdotusta pakolaiskiintiöistä vitsinä. Ex-presidentin mukaan kansanedustajat eivät riittävästi ota huomioon kansalaisten turvallisuutta. Tosin pääministeri Sobotka on ottanut viime aikoina takapakkia EU:n suhteen, vaikkakin hän vielä vähättelee ongelmaa. Niin monta kertaa on menneisyydessä annettu etusija muille kuin omille kansallisille intresseille, Klaus julistaa. Klausia kismittää myös EU:n kriittinen suhtautuminen Unkariin, joka on yrittänyt noudattaa Schengenin periaatteita.

Klausin mukaan massoittainen maahanmuutto uhkaa vakavasti EU:n jäsenmaiden vakautta ja yhtenäisyyttä. EU:n reunavaltiot ovat Klausin mukaan velvollisia turvaamaan ulkorajansa ja palauttamaan laittomat pakolaiset lähtömaihinsa. Kirjelmää oli sen julkaisupäivänä 5.9. klo 15 mennessä kannattanut jo 15.000 ihmistä. Myös Tšekin ulkoministeri **Lubomír Zaorálek** (ČSSD) toisti viikkoa myöhemmin kielteisen kannan pakolaiskiintiöihin. ■

(*Tšekin Radion uutiset 4.–5.9.*)

Tšekin Tilastokeskuksen tietojen mukaan maan asukasluku on vuoden alkupuoliskolla kasvanut 3200:lla maahanmuuton seurauksena, sitä vastoin kuolleiden määrä on ylittänyt syntyneiden määrän. Tšekin tasavallan asukasmäärä on nyt 10 541 500. ■

(*Tšekin Radion uutiset 11.9.*)

Naton pääsihteeri **Jens Stoltenberg** on keskustellut presidentti **Miloš Zemanin** kanssa. Keskeisenä puheenaiheena oli ISIS:in muodostama uhka. Stoltenberg neuvotteli myös Parlamentin puhemiehen **Jan Hamáčekin** (ČSSD:n varapuheenjohtaja) ja puolustusministeri **Martin Stropnickýn** (ANO) kanssa Naton roolista pakolaiskriisin ratkaisemiseksi. Myös Tšekin armeijan budjettia käsiteltiin tapaamisen yhteydessä. Presidentti Zeman puhui Naton pääsihteerin kanssa omasta aloitteestaan myös kansainvälisten terrorisminvastaisten voimien perustamisesta. Presidentti on puhunut myös YK:n turvaneuvoston alaisen terrorismin vastaisen yksikön perustamisen puolesta. ■

(*Tšekin Radion uutiset 11.9.*)

Tšekkiläiset yritykset, jotka nykyään kärsivät erityisesti teknisten ammattien työvoimapulasta, ovat halukkaita palkkaamaan välittömästi 5000 pakolaista Syyrian tapaisista maista, ilmenee Tšekin teollisuuden ja liikenteen liiton teettämästä tutkimuksesta. Yrittäjät asettavat etusijalle ulkomaiset työntekijät, joilla on teknisen alan koulutus, osaavat englantia ja ovat halukkaita uudelleen kouluttautumaan. Esteenä voivat olla kielimuuri ja hyvin pitkä työluvansaantiprosessi, ilmenee ČTK:n kyselylomakkeesta työnantajille ja työnvälitysfirmoille. ■

(*Tšekin Radion uutiset 11.9.*)

Tšekin kauppakamarin presidentti **Vladimír Dlouhý** haluaa ehdottaa perustettavaksi pakolaisten tukirahaston, joka toimisi niin kauan kuin pakolaistulva Tšekkiin kasvaa. Hänen ehdotuksensa mukaan rahastoon osallistuisivat yritykset ja valtio, jotka rahoittaisivat esimerkiksi (pakolaisten) valmennusta ja uudelleenkoulutusta. Tšekissä on puute työntekijöistä joissakin ammateissa, sanoi Vladimír Dlouhý lehdistötilaisuudessa. Hänen mukaansa keskustelu pakolaisista on Tšekissä luisunut tietämättömyyden, populismin, itsekeskeisyyden, pelon ja vihan sekamelskaksi, ja siksi hän haluaa edesauttaa muutosta. ■

(*Tšekin Radion uutiset 11.9.*)

Tšekin tasavallassa loukataan pakolaisten ihmisoikeuksia – kritiikkiä YK:lta

YK:n ihmisoikeuskomissaari **Zeid Ra'ad Al-Husseini** on syyttänyt Tšekin viranomaisia pakolaisten ja muiden turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksien järjestelmällisestä loukkaamisesta. Myös presidentti **Miloš Zeman** saa kritiikkiä puheidensa vuoksi. Al-Husseinin mukaan pakolaisia pidetään järkyttävissä olosuhteissa, jotta uudet tulijat pysyisivät poissa Tšekistä. Pakolaisia, myös lapsia, pidätetään jopa kolmeksi kuukaudeksi ja heille tehdään ruumiintarkastuksia – mikäli löydetään rahaa, se menee pidätyskulujen maksamiseen. Pakolaisasiamies **Anna Šabatován** mukaan pakolaisilta on vastaanotto-keskuksissa kerätty myös puhelimet pois, jotta nämä eivät voi olla yhteydessä kotimaahan jääneisiin perheenjäseniinsä. Turvapaikanhakijoiden olemista ei helpota myöskään vihapuheen kiivastuminen ja sen luoma lisäpaine. Myös presidentti Zemanin islamofobiset kannanotot osaltaan ruokkivat negatiivista kierrettä. Zeman on muun muassa kehottanut poliisia käyttämään kyynelkaasua kurjia olojaan protestoineiden turvapaikanhakijoiden mielenosoituksia vastaan. Presidentin edustajan mielestä Tšekkiä mustamaalataan sen nihkeän turvapaikanhakijavastaisen kannan vuoksi. Torjuvaan asenteseen vaikuttavat vahvasti Zemanin varoitukset islamilaisen fundamentalismin vaaroista. Tästä kannastaan ei presidentti aio taipua, saati luopua edes ulkomaisen painostuksen alla. ■

(*Tšekin Radion uutiset lokakuun lopulla.*)

Presidentti Zemanin mielestä Tšekki voi liittyä euroon Kreikan eroamisen jälkeen

Presidentti **Miloš Zemanin** mielestä Tšekin tasavalta voi ottaa euron käyttöön vasta siinä tilanteessa, kun Kreikan jatko yhteisvaluutassa on ratkaistu. Näin sanoi Prima -kanavan keskustelussa presidentin edustaja **Jiří Ovčáček**. Zeman on ollut tähän asti euron nopean käyttöönoton kannalla, mutta muistuttanut myös Kreikan ongelmista. Zeman esitti vierailullaan kesäkuussa Třebíčin Nová Vesissä, että Kreikan eroaminen euroalueesta olisi argumentti kotimaisille euron vastustajille, jotka väittävät, että euron käyttöönoton myötä Tšekki joutuisi antamaan vastikkeettoman tukensa euroalueen kriisitalouksille. "Pidän tätä tarpeellisenä siksikin, että Kreikan euroero olisi varoittava esimerkki muille euroalueen maille, jotta ne eivät hoitaisi talouttaan yhtä holtittomasti kuin Kreikka", Zeman sanoi kesäkuussa Kreikan mahdollisesta euroalueesta eroamisesta. ■ (Tšekin Radion uutiset 8.11.2015)

Kauppatapahtumien sähköinen rekisteröinti pakolliseksi kaikille yrittäjille vuodesta 2018 alkaen

Sähköisen kauppatapahtumien rekisteröinnin pitäisi tulla vuodesta 2018 alkaen pakolliseksi kaikille noille 600.000 yrittäjälle, jotka ottavat vastaan käteismaksuja. Laki maksutapahtumien rekisteröinnistä yksittäisille yrittäjille tulee voimaan asteittain. Näin sanoi **Václav Moravec** Otázka-ohjelmassa varatalousministeri **Simona Hornochová**. Lain, jota parlamentin edustajainhuone parhaillaan käsittelee, pitäisi tulla voimaan elokuussa 2016. Ensiksi lain pitäisi Hornochován mukaan koskea ravintoloita, hotelleja ja ateriapalveluja. Kolme kuukautta myöhemmin rekisteröinnin olisi määrä koskea vähittäis- ja tukkukauppaa. Sitten seuraisi vuoden tauko, minkä jälkeen maksujen rekisteröintipakko koskisi myös muita yrittäjiä eri toimialoilta ja lopulta seuraavien kolmen kuukauden kuluessa loppujakin elinkeinonharjoittajia. ■ (Tšekin Radion uutiset 8.11.2015)

Kuvat: Petteri Peuranen

Tšekissä syödään epäterveellisesti

Laajassa tammikuussa 2015 julkaistussa kansainvälisessä tutkimuksessa, joka on tehty englantilaisessa Cambridgen yliopistossa, vertailaan 197 maan ravintotottumuksia. Vertailussa oli mukana 17 ruokaa tai ruoka-ainetta, joista mitattiin, kuinka terveellisiä tai epäterveellisiä ne ovat. Tutkimuksessa saatiin mielenkiintoisia ja yllättäviäkin tuloksia. Suhteessa maan vaurauden ruoan terveellisyys "korreloi käänteisesti" eli mitä köyhempi maa, sitä terveellisemmät ravintotottumukset (mm. paljon vihanneksia ja hedelmiä, vähän haitallisia rasvoja). Kokonaisarviossa terveellisintä ruokaa syödään Afrikan maissa. Listan kärjessä ovat Tšad, Sierra Leone, Mali ja Gambia (Suomi on tässä kategoriassa sijalla 85). Epäterveellisyydessä Tšekki on peräti sijalla neljä, huonommat ravintotottumukset ovat vain Armeniassa, Unkarissa ja Belgiassa (Suomi sijalla 55), Slovakia on muuten sijalla 10 eli ei paljonkaan "terveellisempää" sielläkään. Eniten vihanneksia ja hedelmiä syödään Tuni-siassa, Barbadosella ja Kap Verden saarilla. Eniten epäterveellisiä aineksia ja muuta "roskaruokaa" syödään Azerbaidžanissa, Slovakiassa ja Tšekissä, myös Belgia ja Islanti kuuluvat epäterveellisimpien kärkiviisikkoon. ■

Utiskoosteen toimittivat:
Jari Aula & Petteri Peuranen

Teksti ja kuvat: Leena Aspegren

Songan Eurooppa-kerho Tšekinmaalla

TAANNOISEN matkamme kohteeksi kerholaiset olivat valinneet Tšekinmaan ja teimmeikin ikimuistoisen opintomatkan kyseiseen kohteeseen. Tutustuimme matkan aikana, paitsi Prahaan, myös Terezínin keskitysleiriin, Karlovy Varyn kylpyläkaupunkiin, České Budějoviceen, Český Krumloviin, Brnoon, Lednice-Valticen alueeseen ja vielä Mikuloviin. Oli siinä kohteita kerakseen! Pyrimme näkemään maasta niin suuren palasen kuin kymmenen päivän matkalla on mahdollista. Täytyy sanoa, että matka yllätti todella positiivisesti.

Jo ensimmäisenä päivänä Prahan Vanhassakaupungissa sukelsimme keskelle Euroopan historiaa ja tapahtumia, jotka alkoivat elää aivan toisella tavalla kuin oppikirjoista olimme lukeneet.

Opastetulla kävelykierroksella kävimme katso-massa mm. Prahan linnaa, joka on samalla Euroopan suurin palatsi, sekä kuninkaallista puutarhaa, jossa aikoinaan kasvatettiin Euroopan ensimmäiset tulppaanit, lehmukset ja poppelit. Näimme Pyhän Vítuksen tunnetun katedraalin, jonka rakentaminen aloitettiin jo 1300-luvulla sekä keskiaikaisen Prahan vanhimman sillan – Kaarlensillan. Kiertelimme myös kaikille tutussa Vanhassakaupungissa. Mielenkiintoinen oli mm. Prahan raatihuoneen vanha astronominen kello, jossa kuoleman hahmo, luuranko, soittaa kelloa ja 12 apostolia tulee näkyviin sen yläpuolella. Näimme vanhan, kauniin jugend-tyylisen ja peruskorjatun kaupungintalon upeat mosaiikkikoristeet sekä Prahan pääkadun Václavinaukion, joka on nimetty tšekien suojeluspyhimyksen mukaan. Onnekseen kaupunki on säilynyt maailmansotien tuhoilta, joten jo siksikin mielenkiintoista nähtävää siellä on paljon. Praha on todellakin historiallinen kaupunki, ja sinne moni uskoi palaavansa vielä uudelleen. Ensimmäinen ilta kului vielä kävellessä *Black Light Image*- eli Mustan valon teatterinäytöksessä, mikä oli todella elämys.

Prahasta käsin teimme päivätreen Terezíniin ja Mělníkiin. Toisen maailmansodan aikana Gestapo otti valtaansa Terezínin kaupungin ja perusti sinne sivuvankilan poliittisille vangeille, ns. Pienen linnoituksen. Tutustuimme linnoituksen ahtaisiin käytäviin, selleihin ja juutalaisten hautausmaahan. Yrityksemme tutustua myös Mělnikin barokkikaupunkiin ja linnaan ei kuitenkaan onnistunut. Matkan aikana oppaamme kertoi lisää Tšekin luonnosta ja historiasta. Luonnonjärviä ei ole, mutta paljon tekolampia, joissa kasvatetaan forellia ja karppia joulukaloiksi. Tšekki oli 1930-luvulla Euroopan teollistunein valtio. Vielä nykyisinkin siellä valmistetaan paljon raskasteollisuutta, kuten autonosia Škodaan, Zetor-traktoreita, junavaunuja, aseita ja räjähteitä. Kevytteollisuuden tuotteista voi mainita ainakin Baťan kengät sekä tekstiiliteollisuuden, huonekalujen valmistuksen, kristallit, elintarvikkeet ja sokerina pohjalla panimoteollisuuden.

Toisen retkemme teimme Karlovy Varyn kauniiseen kylpyläkaupunkiin. Se sijaitsee Tšekin länsiosassa, 150 km:n päässä Prahasta, ja asukkaita siellä on noin 51000. **Kaarle IV**, keisari, jota tšekit pitävät edelleen maanisänä, perusti kaupungin vuonna 1370.

Se on kuuluisa kuumista lähteistään, joita on 13 suurta ja 300 pienempää. Kaupunki on aikoinaan ollut saksalaisten suosima kylpyläkaupunki, ja siellä oli huomattava saksalaisvähemmistö toisen maailmansodan päättymiseen asti. Venäläisten suosiossa kaupunki on ollut **Pietari Suuren** 1700-luvulla tapahtuneen vierailun jälkeen. Nykyisin kaupungissa asuu myös 2000 venäläistä uusrikasta, jotka ovat kunnostaneet vanhoja asuntoja ja rakentaneet uusia kaupungin ulkopuolelle. Hauska yksityiskohta olivat nokkamukeista ryypiskelevät seniorit, jotka uskoivat kuumien lähteiden veden parantavaan voimaan. Kaupunki on Tšekin tasavallan toiseksi tunnetuin nähtävyys ja jokaisen Tšekin-kävijän soisi näkevän sen. Kävimme ruokailemassa *Bristol Palacen* ravintolassa, jossa myös marsalka **Mannerheim** aikoinaan lounasti.

Seuraava matkakohteemme oli Česká Budějovice, jossa yövyimme kaksi yötä. Kaupungissa on vanha keskusta, ja keskusaukio on

Tšekin suurin. Sieltä teimme päiväretken Český Krumlovin kaupunkiin. Se on kaunis, keskiaikainen kaupunki, rakennettu jo 1300- ja 1400-luvuilla. Siellä sijaitsee myös Tšekin toiseksi suurin linna (iso kuva vasemmalla).

České Budějovicesta matkasimme itään Brnoon, Tšekin toiseksi suurimpaan kaupunkiin, jossa vietimme kolme yötä. Määrissä teimme päiväretken Lednice-Valticeen ja Mikulovin viinialueille. Lednicessä näimme Lichtenstein-suvun rakennuttaman kesäpalatsin (kuva ohessa), jossa on käytetty paljon kauniita puukoristeluja katoissa, seinissä ja portaikoissa. Tutustuimme myös palatsin yhteyteen rakennettuun trooppiseen kasvihuoneeseen.

Sitten olikin jo kotiinpaluun aika. Antoisan matkan jälkeen voin todeta, että Tšekin tasavalta on siisti ja hieno maa. Ruoka oli erinomaista ja ihmiset ystävällisiä. Sekä luonto että vanha arkkitehtuuri tekivät meihin suuren vaikutuksen.

Moni meistä varmasti palaa vielä ainakin Prahaan. Niin paljon jäi näkemättä! ■

Leena Aspegren
Songan Eurooppa-kerhon vetäjä
Rovaniemi

Štěpán Rak konsertoi Suomessa

Kitarataiteilija elementissään Helsingin Vanhassa kirkossa syyskuussa.

MAAILMANKUULU tšekkiläinen kitaristi **Štěpán Rak** konsertoi syksyn mittaan yli kolmen viikon ajan Pohjoismaissa, mm. Ruotsin Lundissa elokuun lopulla, Kööpenhaminan Rundtaarnissa ja Tukholman Historiallisessa museossa syyskuun alkupuolella ja syyskuussa myös Rovaniemen Musiikkiopistossa, Kuopiossa, Tampereella ja 21.9. Vanhassa kirkossa Helsingissä. Štěpán Rakin mukaan kussakin maassa on oma tunnelmansa ja omanlainen yleisönsä. Suomeen kitaravirtuosilla on erityissuhde. Hän on opiskellut Jyväskylässä viisi vuotta (1975–1980), ja niinpä hän on omaksunut hyvin suomen kieltä. Kaiken kukkuraksi hänen poikansa syntyivät Suomessa. Toinen pojista, **Jan-Matěj** on myös kitaristi. Rak täytti elokuun alkupuolella kunnioitettavat 70 vuotta. Hänen tarkkaa syntymäpaikkaansa ei tiedetä, mutta se lienee ollut jossakin Karpato-Ruteniassa, nykyisen Ukrainan länsiosissa. Löytölapsi pelastettiin sodan melskeistä sotilaiden mukana Prahaan tšekkiläisen Rakin perheen kasvatiksi. Kitaransoiton saloihin hän perehtyi jo varhain, sillä hän oli osoittanut musiikillisen

lahjakkuutensa jo pienestä pitäen. Hän opiskeli Prahan Musiikkiakatemiassa ja Jyväskylän kauden jälkeen hän alkoi niittää laajempaa kansainvälistä mainetta.

Rakista tuli ensimmäinen Tšekin tasavallassa kitaransoiton professuurin saanut muusikko, ja tähän mennessä hän on esiintynyt ja opettanut jo yli 70 maassa, mm. Australiassa, Uudessa-Seelannissa, Yhdysvalloissa, Etelä-Amerikassa, Venäjällä ja laajalti Euroopassa. Kiinakaan ei ole jäänyt väliin. Rak on tullut tunnetuksi ns. *Rakin tremolosta*. Tämä kitaransoiton tekniikka ottaa huomioon myös usein käyttämättä jäävän oikean käden pikkusormen. Sen avulla soittoon saadaan mm. lisää väriä ja sointia. Joulun alla Štěpán Rak esiintyy kuuluisassa Prahan Lucernassa, jossa ovat mukana myös mm. kuuluisa trubaduuri **Jaroslav Hutka** ja edesmenneen presidentti **Václav Havelin** puoliso **Dagmar Havlová**. Itse presidentti Havel myönsi Rakille kitaransoiton professuurin v. 2001. Rakia pidetään poikkeuksellisen lahjakkaana, todellisena

maailmanluokan tähtenä, mutta silti hän on säilyttänyt luontaisen vaatimattomuutensa. Rak on myös säveltäjä ja improvisoi mielellään musiikkia. Hän on säveltänyt kymmeniä eri teoksia, mm. kitarakonserttoja, ja omistanut sävellyksiään myös historiallisille kuulumisuuksille. Rakin kynästä on lähtenyt ”musiikillisia omistuskirjoituksia” mm. kuningas **Kaarle IV:lle**, uskonpuhdistaja **Jan Husille**, kirjailija **Karel Čapekille**, runoilija **Karel Hynek Máchalle** ja myyttisille **Kyrillokselle** ja **Methodiokselle**, kristinuskon lähetyssaarnaajille ja slaavilaisen kirjakielen luojille.

Helsingin konsertti, josta juttumme kuvat ovat, sisälsi Rakin omia sävellyksiä ja improvisaatioita. Alkajaisiksi Rak soitti valittuja otteita Konsertstaan kitaralle, äänelle ja Orffin lyömäsoittimille *Vivat Carolus Quartus*, mitä seurasi Rakin säveltämä ja näyttelijä **Alfred Strejčekin** sanoihin pohjautunut Kunnianosoitus Comeniukselle

eli *Vivat Comenius*. Kolmantena ohjelmanumerona oli *Matka satujen maailmaan* sisältäen mm. musiikilliset retket Gulliverin tarinoihin sekä kuvauksen Merenneidosta ja Strakoniceen pilipiiparista. Tätä mielikuvitusmatkaa seurasi konkreettinen kierros Visegrad-ryhmän maissa. Edustettuina olivat Puolan, Slovakian ja Unkarin kansanmusiikin sulosoinnut, mutta Tšekkiä sai kunnian edustaa itse **Bedřich Smetana**. Välillä Rak lausui myös **Vítězslav Nezvalin** säkeitä. Tämän Václav Havelille omistetun osuuden jälkeen konsertin päätti Suomelle omistettu sikermä, jossa ei unohdettu myöskään **Jean Sibeliuksen** Finlandiaa. Rakin konsertti oli kerta-kaikkisen vaikuttava ja mieleenpainuva elämys. Todella harvoin pääsee kuuntelemaan klassista kitarakonserttia, ja vielä harvemmin maailmanluokan mestarin esitystä. Vahinko vain, että kirkko ei ollut ihan ääriään myöten täynnä. Tervetuloa, Štěpán, uudelleen konsertoimaan Suomeen! ■

Taiteilija Rak, eräs päätoimittaja ja Tšekin tasavallan Suomen suurlähetystön konsuli Dana Knapíková konsertin jälkeen.

JAKUB JAN RYBA (26.10.1765 – 8.4.1815)

– tuntematon joulumessun säveltäjä

Teksti hautakivessä: Jakub Jan Ryba, opettaja, säveltäjä ja kirjailija, syntyi 26.10.1765 Přešticeessä, kuoli 8.4.1815 Rožmitálissa, lauluyhdistys Skála ja Přešticeen kaupungin asukkaat 1935.

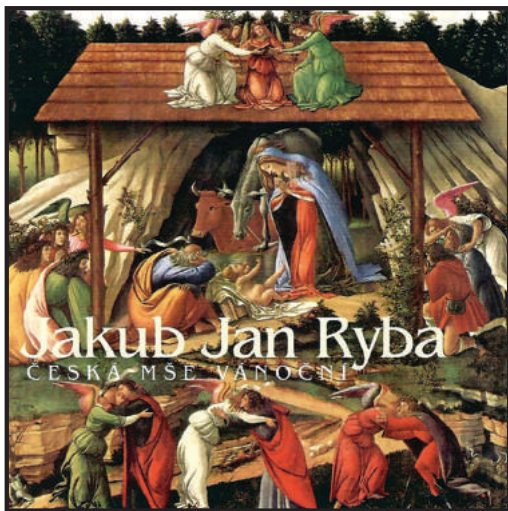
TŠEKKILÄISEN romantiikan ja klassismin ajan säveltäjän Jakub Jan Ryban syntymästä tuli 26.10. kuluneeksi 250 vuotta, ja kuolemasta keväällä 200 vuotta. Hänet tunnetaan ennen kaikkea vielä nykyäänkin esitettävän, mutta valitettavasti meillä Suomessa ja protestanttisissa maissa vaille suurempaa huomiota jääneen Joulumessun säveltäjänä. Lisäksi Ryba keräsi kansanlauluja ja liitti ne yhteen tšekkiläisten kansanlaulujen kokoelmaksi.

Musiikillisen lahjakkuutensa Jakub Jan Ryba oli perinyt isältään **J.J. Ryba vanhemmalta**, joka oli urkuri ja säveltäjä. Jakub Jan Ryba osasi jo 8-vuotiaana soittaa pianoa ja opiskeli myös viulun- ja urkujensoittoa. Vuodesta 1780 lähtien hän opiskeli setänsä avustuksella Prahassa ja päätti filosofian opinnot 1785. Valistuksen aika vaikutti häneen vahvasti, ja myöhemmin Ryba toimi apuopettajana Mníšekissä ja opettajana Rožmitálissa. Hän meni naimisiin vuonna 1790 ja oli 13-lapsisen perheen isä, lapsista tosin kuusi kuoli varhain. Yksi hänen pojistaan oli kuuluisa tšekkiläinen silmälääkäri **Josef Arnošt Ryba**

(1795–1856). Myöhemmin säveltäjä eli köyhyydessä ja toimi maaseudulla vähäpätöisenä opettajana, mutta samaan aikaan, 1796, hän sävelsi merkittävimmän teoksensa Joulumessun.

Teoksen latinankielisen nimen *Missa solemnis Festis Nativitatis* säveltäjä korvasi tšekkiläisellä nimellä *Česká mše vánoční*. Arvellaan, että säveltäjä sai innoituksen teokseensa ikään kuin rauhaneleenä Tšekin lähialueilla riehuneille levottomuuksille. Puolan kolmas jako oli tapahtunut edellisenä vuonna ja muutenkin itäisessä ja keskisessä Euroopassa kuohui. Teos perustuu tšekinkieliseen tekstiin, sillä Ryba oli sitä mieltä, että latinankieliset hengelliset laulut eivät voisi antaa musiikillisia tai tekstisisällöllisiä elämyksiä.

Myös muut teoksensa hän kirjoitti tšekinkielisiin teksteihin. Teoksia on yhteensä noin 1100, joista 400 hengellisiä, suurin osa teoksista on kuitenkin kadonnut. Ryba ei ollut henkisesti tasapainoinen ja musiikkiakin hän sävelsi lohdutukseksi epätoivoon ja ahdistukseen. Vuonna 1815 hän lähti

työn perässä Voltušin seudulle, mistä hänet pian löydettiin kuolleen Štěrba-kukkulan juurelta – hän oli viiltänyt kaulansa auki. Vasta 40 vuotta myöhemmin hänet haudattiin Rožmitálín hautausmaalle. Vuonna 1854 hänen kuolinpaikalleen pystytettiin puinen risti ja 1935 paikalle lisättiin kivinen hautapaasi, joka on siellä yhä edelleen (kuva edellisellä sivulla). Ryban haudan lähellä on myös Tšekkoslovakian syntymän 50-vuotisjuhlamuistomerkki.

Joulumessun suosio perustuu vaihtelevaan rytmiin ja lyhyisiin kansansävelaiheisiin. Ensimmäinen osa *Kyrie*, (*Hej, mistře*) on sävelletty kahdelle miesäänelle. Kaksi paimenta aikoo matkata Betlehemiin juhlimaan Jeesuksen syntymää. Nuorempi paimen herättää mestarinsa ja kumpikin ihmettelee luonnon merkkejä, miten aamunkoi jo nousee, miten lehdon peto ulvoo ja pikkulinnut sirkuttavat pensaissa. Kumpikin tajuaa tilanteen poikkeuksellisuuden. Toisessa osassa *Gloria* (Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa) enkelit ilmoittavat Kristuksen syntymästä. Paimenet julistavat enkelten ilosanomaa Betlehemin yössä ja kaikki huutavat: ”Menkäämme sinne, Halleluja.”

Kolmannen osan *Graduale* (Ylös, veljet) jälkeen seuraa uskontunnustus *Credo* (Kiiruhtakaamme Betlehemiin). *Credo*-osuus päättyy kuuluisaan Jumalan ylistykseen: ”Kunnia olkoon Sinulle, ikuinen Jumala, suuri Jumala, kaikkivaltias.” Viides osa *Offertorium* eli uh-

rilahja (Nöyrästi polvistumme) sisältää kauniin huilusoolon. Messun lyhin osa on *Sanctus* eli Pyhä, joka on enkelihymni. *Benedictus* (siunattu) on omistettu Vapahtajan syntymälle. *Agnus Dei* (Jumalan Karitsa) edeltää päätösosaa *Communio* (*S radostí* = Riemuiten), joka on musiikillinen ylistys Kaikkivaltiaalle. Vaikka osien nimet ovat latinankieliset, teos perustuu tšekinkieliseen tekstiin.

Joulumessullaan Jakub Jan Ryba halusi yksinkertaisin keinoin, ilman paatosta ja mahtipontisuutta välittää jokaiselle kuuntelijalle, yhteiskuntaluokasta, koulutuksesta tai iästä riippumatta, joulun ilosanomaa, eikä jäädä vain passiiviseksi tunteiden tulkiksi. Siinä hän onnistui hyvin, sillä Ryban Joulumessu kuuluu tätä nykyä Tšekin esitetyimpien klassisten jouluteosten joukkoon, eikä ajan patina ole onnistunut karistamaan sen suosiota. ■

Ryban Joulumessu esitetään Prahassa Pyhän Vapahtajan kirkossa joulun jälkeisenä päivänä.

Joululeivonnaisia

Kääntänyt Marjo Kauppinen tšekinkielisen aineiston pohjalta.

JOULULEIVONNAISET ovat alun pitäen pakanallinen tapa, jonka avulla suojeltiin kotia ja perhettä pimeitä voimia vastaan vuoden voimakkaimpana yönä. Tästä syystä leivonnaiset olivat eläinten muotoisia ja niitä ripustettiin rakennusten oviin tai puihin. Tuolloin leivottiin ennen kaikkea pipareita. Leivonnaisten valmistuksessa käytettiin paljon hunajaa, kuivattuja hedelmiä ja pähkinöitä.

Joululeivonnaisia tehdessä on syytä muistaa, että mikäli haluaa onnistua, on syytä käyttää ainesosia juuri ohjeen sanomat määrät. On siis syytä käyttää tarkkaa vaakaa mitatessa ainesosia. Paistettavat leivonnaiset ovat työläimpiä. Yksi tunnetuimmista paistettavista joululeivonnaisista ovat vaniljasarvet. Myös edellä mainitut piparit ovat suosittuja ja ne koristellaan usein sokerin ja kananmunanvalkuaisen seoksella. Paistettujen leivonnaisten ohella on myös yleensä helpompia jouluherkkuja, joita ei paisteta. Kookoskuulat lienevät yksi tunnetuimmista paistamattomista joululeivonnaisista. ■

Vaniljasarvet

250 g hienoa vehnä jauhoa
100 g hasselpähkinöitä tai mantelijauhoa
60 g tomusokeria
180 g voita
2 kpl munankeltuaisia
vaniljasokeria ja tomusokeria kuorruttamiseen

Ripottele jauhot leivinalustalle, lisää sokeri ja hienoksi jauhetut pähkinät tai mantelijauho. Alusta rasva taikinaan, lisää keltaiset ja vaivaa taikinaksi. Anna taikinan vetäytyä jääkaapissa. Jaa taikina muutamaosaan. Leikkaa taikina keskenään yhtä suuriksi pienehköiksi paloiksi. Pyöritä paloista tasapaksuja pötköjä ja muotoile niistä sarvia.

Leivo kuivalla pellillä tai leivinpaperin päällä 180 asteessa 10–15 minuuttia sarvien koosta ja uunin tehosta riippuen. Sekoita vaniljasokeria ja tomusokeria kulhossa ja kuorruta kuumat sarvet seoksessa.

Kookoskuulat

120 g voita
360 g tomusokeria
60 g kaakaojauhetta
3 munanvalkuaista
Kookoshiutaleita kuorruttamiseen

Sekoita kaikki aineet tasaiseksi taikinaksi ja anna taikinan vetäytyä jääkaapissa hetken aikaa. Muotoile taikinasta pyöreitä kuulia ja kuorruta ne kookoshiutaleilla. Säilytä kuulat kylmässä.

TOTUUS, OIKEUS, VELJEYS: Jan Hus ja hänen aikansa

600 vuotta tšekkiläisen evankelistan ja kirjakielen perustajan
Jan Husin kuolemasta

"O sancta simplicitas! – Voi pyhä yksinkertaisuus!", huudahti Prahan Kaarlen yliopiston rehtori Jan Hus polttoroviolla sidottuna ja kaulaansa myöten olkien ja risujen peittämänä. Tuli ei ottanut syttyäkseen. Muuan vanha eukko halusi lisätä kortensa kekoon ja kantoi roviolle lisää risuja hyvänkin työn tehdäkseen. Hus huomasi hyväntahtoisen hölmön ponnistelut ja huokaisi: *"Voi pyhä yksinkertaisuus!"* Tuli syttyi. Näin päättyi maineikkaan tšekkiläisen evankelistan ja kirjakielen luojaan elämä näköjään maineettomasti.

Oli heinäkuun 6. päivä, vuosi 1415. Hus oli haastettu vastaamaan opeistaan ja kirjoituksistaan Konstanzin kirkolliskokoukseen kuultavaksi. Hänellä oli mukanaan keisari **Sigismundin** turvakirja, jottei hänen tarvitsisi pelätä vankeutta tai teloitusta, vaan voisi vapaasti vastata kirkolliskokouksen syytöksiin kerettiläisyydestä. Turvakirja ilman turvakaartia osoittautui kuitenkin pelkäksi paperiksi. Hus heitettiin vankeuteen ja tuomittiin teloitettavaksi polttoroviolla. Tästä tapahtumasta on kulunut pyöreät 600 vuotta.

Paavin, katolisen kirkon ja enimmäkseen saksankielisen ylhäisaatelin voitto ja mielenrauha osoittautuivat kuitenkin vain väliaikaisiksi. Husin ja hänen uskonveljensä **Hieronymus Prahalaisen** teloitus vuotta myöhemmin nostattivat aikanaan tšekkiläisen kansan aseisiin, kun alkoivat ns. hussilaissodat.

Jan Husin elämäntarina

Jan Husin tarkkaa syntymäaikaansa ei tiedetä varmasti. Se ajoittunee vuosien 1364 ja 1375 väliselle ajanjaksolle. Todennäköisimpänä syntymävuotena pidetään vuotta 1371. Hus itse ei ole tarjonnut tarkempia tietoja syntymästään. Vuonna 1414 julkaistuissa kirjasissaan *"papillisia keittiömestareita vastaan"*, *"Knižky proti knězi kuchmistrovi"*, hän totesi, ettei voisi enää tehdä syntiä 50 vuotta kasteensa jälkeen, koska hänellä ei enää ollut 50 vuotta elinaikaa.

Olipa hänen syntymävuotensa sitten mikä tahansa vuosien 1364 ja 1375 väliltä, tuolloin toinen tšekkiläisen historian suurmies, Böömin kuningas ja saksalais-roomalaisen keisarikunnan keisari **Kaarle IV** vielä eli. Husin lapsuus- ja nuoruusvuodet sattuivat yksiin Tšekinmaan suuruuden aikaan.

Jan Hus oli kuitenkin vasta pikkupoika tai korkeintaan 14-vuotias nuorukainen, kun Kaarle-keisari kuoli vuonna 1378. Häntä seurasi hänen poikansa **Václav IV**, joka pääsi isänsä vertaiseksi vain ruumiinvoimiltaan, mutta ei hallitsijan kyvyiltään. Husin varsinainen toiminta uskonnollisena uudistajana ja tšekin kirjakielen luoja ja kodifioijana ajoittui juuri Václavin hallituskaudelle, jolloin Böömi ja Praha menettivät asemansa ”Rooman valtakunnan” keskuksena.

Jan Hus syntyi Etelä-Böömissä Husinecin kaupungissa, minkä vuoksi hän alkujaan oli nimitään Jan z Husinci tai Jan Husinecký, latinaksi Johannes de Husinetz. Sitten hän lyhensi sukunimensä Husiksi – ehkä noin 1399, eikä häntä yhtään häirinnyt, että *husa* merkitsee hanhea, jota yleensä pidetään tyhmänä, kaakatavana lintuna, joskin paistettuna tai keitettynä herkullisena juhlaruokana.

Nuori Jan sai alkeisopetusta synnyinseutuaan lähellä olevassa Prachaticessä. Matkalla sinne kerrotaan, että häntä saattamaan lähtenyt äiti polvistui usein rukoilemaan poikansa puolesta. Kuka ties äidillä oli pahoja aavistuksia poikansa kohtalosta.

Aikanaan Jan Hus – tuolloin vielä Jan z Husinci – siirtyi keisarillis-kuninkaallisen pääkaupunkiin Prahaan, missä hän elätti itseään kirkon palvelijana luultavasti vuosina 1386–1390. Sen jälkeen vuorossa olivat akateemiset perusopinnot Kaarlen yliopiston ”vapaiden taiteiden” eli nykyisessä filosofisessa tiedekunnassa. Hus opiskeli tarmokkaasti ja selvitti perusopinnot kolmessa vuodessa, jolloin hän vuonna 1393 sai ensimmäisen akateemisen todistuksensa, bakkalaureaatin, joka vastaa nykyistä kandidaatin välitutkintoa. Samoihin aikoihin hän suoritti vastaavan tutkinnon myös teologiassa. Hän ei kuitenkaan tyytynyt tähän, vaan jatkoi opiskelujaan kohti maisterin tutkintoa, minkä arvon hän saavutti kolme vuotta myöhemmin eli vuonna 1396. Sen jälkeen hän suoritti myös ylemmän teologisen tutkinnon. Tasan vuonna 1400 Hus vihittiin papiksi. Talvilukukauden 1401–1402 hän toimi ”vapaiden taiteiden” eli filosofisen tiedekunnan dekaanina. Vuosina 1409–1410 hän oli jopa Kaarlen yliopiston rehtori.

Jan Husilla näytti aluksi olevan myös kuningas Václav IV:n luottamus, koska hän kuului hallitsijan seurueeseen tämän vieraillessa Ranskan kuninkaan luona vuosina 1397–1398. Václav ei myöhemminkään halunnut tuhota Husia, vaikka yrittikin omalta osaltaan vaikuttaa paavien skismassa sovitteluratkaisun syntymiseen.

Varsinaisen saarnatoimensa Jan Hus aloitti vuonna 1402. Beetlehemien kappelista (Betlémská kaple) tuli hänen tukikohtansa. Siellä hän

Jan Hus tuomiolla Konstanzin kirkolliskokouksessa 1415.

sitten saarnasi yli 10 vuotta. **Hanuš Mühlheim** ja **Jan Kříž** olivat perustaneet kappelin jo vuonna 1391. Sen saarnastuolista alettiin vuosina 1391–1394 saarnata enemmistön äidinkielellä eli tšekiksi, kuten teki myös Jan Hus.

Kiistat alkavat

Prahan arkkipiispa **Zbyněk Zajíc** tuki aluksi Husin kriittisiä näkemyksiä, olipa jo valmis määräämään hänet Prahan hengelliseksi arkkipiispana. Vuonna 1403 alkoivat oppikiistat Prahan Kaarlen yliopistossa: tšekkiläiset maisterit ja muut oppineet puolustivat **Wycliffen** ja Husin näkökantoja, kun taas ulkomaalaiset eli baijerilaiset, saksilaiset ja puolalaiset pitivät Wycliffeä kerettiläisenä. Vuonna 1406 Prahan arkkipiispa yritti estää Wycliffen näkemysten esittämisen sovun palauttamiseksi, mutta nyt hän ajautuikin pysyvään ristiriitaan Husin ja hänen tšekkiläisten seuraajiensa kanssa.

Vuonna 1408 Husin vastustajat voimistivat hyökkäyksiään. Nämä kuuluivat yleensä maallistuneeseen ja moraaliltaan löyhään papistoon. Monessa kohdin Husin kritiikki sitä kohtaan oli hyvin lähellä sekä Englannissa että Böömissä kielletyn Wycliffen oppeja, vaikka tämän kuolemasta oli kulunut jo melkein neljännesvuosisata.

Kuningas Václav yritti saada Prahan yliopiston kannattamaan ranskalaisten ehdottamaa ratkaisua kolmen paavin ongelmaan. Ajatuksena oli,

että sekä Rooman paavi että Avignonin vasta-paavi eroaisivat ja kummankin tilalle valittaisiin uusi. Se kaatui ensin saksalaisten oppineiden vastustukseen. 18.1.1409 Václav antoi niin sanotun Kutná Horan dekreetin. Sitä olivat olleet valmistelemassa sekä Hieronymus Prahalainen että Jan Hus, jotka jo aikaisemmin olivat törmänneet yliopiston muunmaalaisten opiskelijoiden ja oppineiden vihamielisyyteen Wycliffen oppeja kohtaan. Hus ja Hieronymus olivat tällöin Václavin hovin suosiossa. Dekreetti lupasi Böömin kuningaskunnan eli tšekkien oppineille Kaarlen yliopiston päätöksenteossa neljä ääntä, kun taas muiden kansallisuuksien edustajille kullekin jäi vain yksi ääni. Näin yliopisto saatiin kannattamaan kuningasta, mikä vahvisti samalla Husin ja hänen kannattajiensa asemaa ainakin hetkeksi. Toisaalta dekreetti merkitsi yliopistolle suurta intellektuaalista ja määrällistä menetystä. Tuhansia saksilaisia, baijerilaisia ja puolalaisia opiskelijoita ja oppineita jätti Prahan, jolloin Kaarlen yliopiston yleiseurooppalainen merkitys kutistui puhtaasti kansalliseksi.

Paavi suuttuu

Hermostuneena Wycliffen oppien levinneisyydestä ja Husin saarnojen suosiosta Prahan arkkipiispa vetosi Pisassa valittuun paaviin. Tämä julkaisikin tarvittavan bullan, joka velvoitti arkkipiispan toimiin. Vuonna 1410 Prahan arkkipiispa poltatti kaikki Wycliffen teokset, jolloin Jan Hus tuomitsi teon jyrkästi saarnastuolistaan ja vetosi Pisan paaviin, mutta turhaan. Wycliffen teosten tuhoaminen nostatti kuitenkin melakoita Böömissä alimpia yhteiskunnan kerrostumia myöten. Václavin hovin tuella Hus jatkoi yhä rohkeammaksi käyneitä saarnojaan kirkon käytäntöjen tuomitsemiseksi Beethemin kappelissa. Tämä johti arkkipiispan langettamaan Husille kirkonkirouksen. Hus kuitenkin jatkoi toimintaansa ja kirjoitti teoksen *„De libris hereticorum legendis“* (Kerettiläisen kirjojen lukemisesta). Hänen kannattajiensa määrä kasvoi koko ajan.

Nyt kaikki Prahan kirkot julistettiin pannaan, samoin kirkon johtajien kielto saarnata ”kerettiläisiä oppeja” julkaistiin kaikkialla. Tällä ei ollut

mitään vaikutusta. Kirkko kiristi edelleen toimiaan Husia ja hänen seuraajiaan vastaan, mikä johti näiden puolelta vastatoimiin, samoin kuin Husin vetoomukseen suoraan Jeesuksen Kristukseen paavin asemesta ylimpänä tuomarina ja kiistojen ratkaisijana. Kun levottomuudet edelleen kasvoivat, Husin oli lähdettävä Prahasta kuninkaan suostumuksella maaseudulle. Siellä hän saarnasi edelleen kaikelle kansalle heidän omalla äidinkielellään, tšekiksi. Kuningas Václav oli ymmärrettävästi tuskaantunut kuningaskuntansa maineeseen kerettiläisyyden tyyssijana ja pyrki saavuttamaan kirkon kiistoissa ratkaisun. Hän kutsui koolle vuonna 1412 kuningaskuntansa ylimpiä miehiä, ja heidän neuvostaan sovittelukokous oli määrä pitää Český Brodissa. Kokous pidettiin kuitenkin Prahan arkkiepiispan palatsissa, eikä Husia päästetty sinne.

Sovitteluyrityksiä

Sovitteluyrityksiä kuitenkin jatkettiin Husin vaatiessa Böömin kuningaskunnalle samoja oikeuksia kuin naapurimaillakin: maallisen valtiotulien vahvistaa kirkolliset hyväksymiset ja kiellot. Tämäkin oli sopusoinnussa niin **Marsiliuksen** kuin Wycliffen oppien kanssa. Václav-kuninkaan koollekutsumat kokoukset tuottivat lukuisia tutkielmia kummaltakin kiistelevältä osapuolelta, mutta minkäänlaiseen sopuun ei päästy. Kaarlen yliopiston teologisen tiedekunnan tohtorit vaativat Husia hyväksymään opin, jonka mukaan paavi on kirkon johtaja, kardiinaalit sen ruumis ja Rooman kirkon käskyjä olisi toteltava. Hus vastasi, että ”vaikka seisaisin minua varten pystytetyn rovion edessä, en voisi hyväksyä tiedekunnan vaatimuksia”. Husin puoluelaiset pääsivät kuitenkin kirkon virallisten edustajien kanssa hyvin lähelle sopua, että kirkon määräyksiä olisi toteltava, mutta kun siihen tehtiin lisäys ”siihen saakka kuin jokainen hurskas kristitty on sitoutunut”, kokous hajaantui.

Hus julkaisi suojelijoidensa hallinnassa olleessa Kozín pikkulinnassa tunnetuimman teoksen ”*De ecclesia*” (Kirkosta), joka sisälsi pitkälle identtisiä näkemyksiä kuin Wycliffen teos. Samoin hän julkaisi tutkielman paavin vallasta, jossa hän Wycliffen tavoin tuomitsi tuolloin yleisen näemyksen kirkosta pelkkänä papistona.

Kun Husin pahimmat vastustajat olivat vetäytyneet Prahasta, hänen kannattajansa ottivat tilat haltuunsa. Wycliffen ja Husin opit levisivät Puolaan, Puolaan, Unkariin, Kroatiaan ja Itävaltaan. Hus jatkoi tutkielmien tekoa ja saarnaamistaan läheisessä Kozín linnassa, mutta kävi usein Prahassa, koska tilanne siellä oli rauhallisempi. Kuitenkin keväällä 1414 hänet jälleen ajettiin ulos pääkaupungista.

Konstanzin kirkolliskokous ja Husin tuomio

Syksyllä 1414 kokoontui kirkolliskokous Konstanzissa Saksassa. Sen tärkein tehtävä epäilemättä oli ratkaista kolmen paavin keskinäinen skisma. Myös Hus oli kutsuttu sinne vastaamaan saarnoistaan ja kirjoituksistaan. Hän päättikin lähteä sinne. Hänellä oli mukanaan turvakirja tuolloin vielä ”saksalais-roomalaisen valtakunnan” kuninkaana toimineelta Sigismundilta, Václav-kuninkaan nuoremmalta veljeltä, joka sittemmin kruunattiin myös valtakunnan keisariksi. Turvakirjan mukaan hänellä piti olla oikeus puolustaa oppejaan vapaalta jalalta ja vahingoittumattomana. Kun Hus saapui Konstanzin 3.11.1414, ja hänelle ehkä hiukan suopeampi Pisan paavi, **Johannes XXIII** lähti sieltä välttääkseen tulehasta erotetuksi, osoittautui, ettei pelkällä turvakirjalla ollut mitään merkitystä varsinkin, kun hänen mukanaan ei ollut turvakaarta eli armeijaa. Jo 28.11. hänet pidätettiin ja heitettiin vankeuteen kidutettavaksi.

Vasta 5.6.1415 Hus tuotiin ensimmäistä kertaa kirkollisen oikeuden eteen. Kun häntä vaadittiin luopumaan opetuksistaan, Hus vastasi tunnustavansa erheensä, mikäli hänen voitiin sitovasti todistaa olleen väärässä. Hus puolusti edelleen Wycliffen oppeja, paitsi tämän käsitystä ehtool-

lisesta, mutta sanoi, ettei sitä voida summittaisesti tuomita. Viimeisessä oikeudenkäynnissä 8.6.1415 vaadittiin, että Jan Hus tunnustaisi erehtyneensä kaikessa, mitä hän tähän saakka oli tähdentänyt, että hän peruuttaisi ja kieltäisi oppinsa ja asettuisi vastustamaan sitä. Hus lupasi alistua, mikäli hänet olisi saatu vakuuttuneeksi käsitystensä virheellisyydestä. Kertomus Husista tuomiolla muistuttaa kovasti pitkäperjantain evankeliumitekstejä ja jonkin verran myös **Stalinin** näytösoikeudenkäyntejä tai natsien oikeudenkäyntiä bulgariaista kommunistia **Georgi Dimitrovia** vastaan 1930-luvulla. Tosin näistä vain Dimitrov pääsi sittemmin vapaaksi. Jan Husin tuomio pantiin täytäntöön polttorivolla 6.7.1415.

Husin väitetään sanoneen, että ”tämä hanhi (husa) voidaan kyllä paistaa, mutta sadan vuoden päästä tulee joutsen, jolle ei enää voida mitään.” Martin Luther otti sitten tämän ennustuksen itseensä ja väitti Husin ennustaneen hänen esiintymisensä.

Hussilaisliikettä ei nujerrettu. Siitä kasvoi kokonainen alemman aateliston, porvariston ja talonpoikien liike, ylimystöä saksalaisia ja katolisia vastaan, menestyksellinen armeija, joka yksisilmäisen sotapäällikönsä **Jan Žižka Trocnovilaisen** taitavalla johdolla saavutti jatkuvia voittoja katolisen kirkon lähettämiä ”ristiretkeläisiä” vastaan. Vasta 30-vuotinen sota 1600-luvulla onnistui hävittämään tšekkiläiset protestantit lähes olemattomiin. Husin kuolemaa seurasi muutamassa vuodessa kansallinen ja yhteiskunnallinen vallankumous, joka aikanaan nujerrettunakin on säilynyt kansan muistissa. Jopa Tšekkoslovakian historiallisesti lyhytaikainen kommunistihallintokin piti hussilaisia kansallissankareina. ■
(Jan Husista voi lukea myös seuran kotisivuilta).

Jan Žižkan ratsastajapatsas Prahan Vítkovin kukkulalla
Kuva: Petteri Peuranen

Suomi–Tšekki-seuran tapahtumia 2015

Kuvat: Marjo Kauppinen, Hanne Lempinen, Petteri Peuranen ja Aleks Vähimaa (kirjastokuvat)

Suomi–Tšekki-seura juhli 20-vuotistaivaltaan 12.2.2015 Tšekin tasavallan suurlähetystössä Helsingissä. Tapahtumaa kunniotti puheenjohtajien lisäksi läsnäolollaan konsuli Dana Knapíková. Alapuolisissa kuvissa on myös mm. seuran kunniajäsen Pirkko Järvinen. Samassa paikassa juhlittiin myös Tšekin kansallispäivää 26.10. 2015. Kuvassa oik. alh. puheenjohtaja Hanne Lempinen ja suurlähettiläs Martin Tomčo.

Sanna Wälläri, Jari Aula, Marjo Kauppinen (ja myyrä) ja Alžběta Stollová poseeraavat Helsingin Kirjasto 10:n Stagella Suomi–Tšekki-seuran järjestämän tšekkiläisen kirjallisuusillan päätyttyä 2.11.2015.

Suomi–Tšekki-seura osallistuu jälleen Matkamessuille tammikuussa 2016. Vuosikokouksesta ilmoitetaan tarkemmin viimeistään alkuvuodesta nettisivuilla ja mahdollisella jäsentiedotteella.

